

Філянiна Л. А.

кандидат юридичних наук, доцент

Гузема В. І

курсант

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 341.22

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПОРІВ

Розглянуто особливості міжнародно-правового інституту правових способів вирішення міжнародних спорів щодо забезпечення міжнародного співробітництва з територіальних питань.

Ключові слова: основні принципи міжнародного права, територіальна цілісність, міжнародні спори.

Постановка проблеми. У ХХ столітті заборона використання зброї для вирішення міжнародних спорів чи конфліктів набула абсолютного, навіть імперативного характеру. Формальна заборона силових методів розв'язання міжнародних спорів не стала вирішенням усіх проблем: міждержавні збройні конфлікти й зараз є досить поширеним явищем. Проте ця заборона надала потужного імпульсу розвитку мирних засобів і процедур вирішення міжнародних конфліктів. Тому цей напрям став важливою складовою міжнародних відносин і популярним предметом міжнародно-правових досліджень.

Звернімося до основних принципів міжнародного права. Принцип мирного вирішення спорів, будучи покликаний забезпечити мирне співіснування держав, належить до числа наказових норм, що лежать в основі існування і стабільного функціонування міжнародного співтовариства.

Відповідно до пункту 3 статті 2 Статуту ООН, усі члени Організації Об'єднаних Націй вирішують свої міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрози міжнародний мир, безпеку і справедливість [1].

Еволюція принципу мирного вирішення міжнародних спорів відзначена серією міжнародних договорів і угод, які поступово розвивали засоби мирного вирішення міжнародних спорів і встановлювали юридичний обов'язок держав.

Застереження і вирішення спорів базуються на принципах суверенної рі-

вності і сумлінного виконання зобов'язань з міжнародного права. Також держави повинні діяти у дусі сумлінності з метою запобігання виникнення спорів, прагнення до найшвидшого і справедливого їх вирішення. Всі держави повинні пройнятися духом співробітництва і сумлінності в пошуках раннього і справедливого вирішення спорів. Також, на нашу думку, необхідно зазначити і зв'язок із принципом невторчання, а саме: мирне врегулювання суперечок не повинно супроводжуватися втручанням у внутрішні справи. Варто підкреслити зв'язок із принципом незастосування сили.

Таким чином, у другій половині ХХ століття одним з найпомітніших процесів у міжнародному праві став розвиток інституту мирного вирішення міжнародних спорів у рамках міжнародних міжурядових організацій, який вніс новий вимір у галузь несилових засобів розв'язання конфліктів.

Науково-теоретичну базу дослідження становлять наукові праці з міжнародного права та міжнародних відносин, філософії, теорії держави і права, історії, логіки, криміналістики, конституційного права.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У науковій літературі еволюцію основних принципів міжнародного права досліджували Я. Броунлі, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, В.А. Василенко, М. Ейкхерст, М.Л. Ентін, В.І. Євінгов, Г.В. Ігнатенко, Ю.М. Колосов, Д.Б. Левін, І.І. Лукашук, Г.І. Морозов, Е.О. Пушмін, Г.І. Тункін, Н.А. Ушаков, А. Фердросс та ін.

Мета – дослідження особливостей міжнародно-правового інституту правових засобів вирішення міжнародних спорів у забезпеченні міжнародного співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай у міжнародних відносинах поняття «міжнародний спір» використовують для позначення взаємних претензій між державами. Отже, на нашу думку, варто розкрити саму суть поняття «міжнародний спір».

Так, на думку Н.В. Пронюка, *міжнародний спір* – це специфічні політико-правові відносини, що виникають між двома або більшою кількістю суб'єктів міжнародного права і відображають протиріччя, які існують у межах цих відносин. Тобто це спір, що виникає між державами або іншими суб'єктами з питання юридичного факту чи правового регулювання певних відносин [2].

У свою чергу, М.В. Буроменський зауважив, що міжнародний спір можна визначити як формально (об'єктивно) виражену суперечність між суб'єктами міжнародного права з питання факту або права. Міжнародний спір – це юридичний факт, констатація наявності якого вимагає від його учасників та інших заінтересованих суб'єктів міжнародного права реалізації принципу мирного вирішення міжнародних спорів [3].

Отже, міжнародний спір ми можемо розуміти як суперечку між декількома суб'єктами міжнародного права, для вирішення якої необхідно застосувати норми та принципи міжнародного права.

У Статуті ООН для кваліфікації конфліктних відносин використовують-

ся поняття "спір" або "ситуація", але їх визначення не наводяться. Згідно з доктриною міжнародного права, а також практикою Ради Безпеки і Міжнародного Суду ООН:

- спір має місце у випадку, коли держави взаємно пред'являють претензії з приводу одного і того самого предмета суперечки;

- ситуація виникає, коли зіткнення інтересів держав не супроводжується взаємними претензіями, хоч і породжує непорозуміння між ними. Таким чином, ситуація – є більш широкою категорією, ніж спір.

Існування певних різних думок ще не зумовлює наявності спору між державами. Після визнання факту існування спору виникає обов'язок вирішити цей спір. Міжнародний спір має вирішуватися лише мирними засобами на основі принципу мирного розв'язання міжнародних спорів [2].

Статут ООН у ст. 33 визначає, що «сторони, які беруть участь у будь-якій суперечці, продовження якої могло б загрожувати підтриманню міжнародного миру і безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити суперечку шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи іншими мирними засобами за своїм вибором» [1]. Так, для вирішення територіальної суперечки між Україною і Румунією щодо акваторії та розподілу континентального шельфу навколо острова Зміїний держави скористалися таким правом.

У 1997 році суперечка про вирішення територіального питання розгорнулася між Україною та Румунією, де вирішувалася доля острова Зміїного. Переговори про розмежування морських просторів у Чорному морі розпочалися одразу після підписання українсько-румунського Договору про відносини добросусідства та співробітництва. Однак після 24-х раундів переговорів, які тривали до 2004 року, згоди так і не дійшли. Україна вважала доцільним продовжувати переговори, але Румунія вирішила звернутися до Міжнародного суду ООН, оскільки про таку можливість сторони домовилися при підписанні Договору 1997 року.

Предметом спору між державами став острів Зміїний та прилеглий континентальний шельф. Румунська сторона аргументувала свою позицію, що Зміїний – не острів, а скеля, акваторія навколо якої не може розглядатися як прибережна економічна зона. Український уряд, зі свого боку, був не згодний з позицією Бухареста. Отже, у вересні 2004 року Румунія порушила у Міжнародному суді ООН справу проти України.

У 2008 році розпочалися слухання справи щодо українсько-румунської територіальної суперечки довкола острова Зміїний. Вивчивши аргументи сторін та історію питання, а також можливі прецеденти, 3 лютого 2009 року суд прийняв одностайне рішення, що є надзвичайно рідкісним у практиці Міжнародного суду ООН.

Суд підтвердив українську приналежність самого острова та наявність українських територіальних вод навколо нього. Однак, разом з тим, вирішив, що цей острів не є складовою частиною берегової лінії. Суд виходив з того,

що острів Зміїний розташований досить далеко від берега та має дуже маленські розміри. Тому суд прийшов до висновку, що острів Зміїний «не повинен впливати на делімітацію у цій судовій справі, окрім 12-мильної смуги територіальних вод навколо острова» [4].

Отже, держави дотрималися принципів міжнародного права і мирним шляхом владнали спір, уникнувши при цьому інших неправомірних наслідків врегулювання конфлікту, котрий би загрожував міжнародному миру і безпеці.

У 2014 році Україну захопила нова хвиля разючих територіальних змін, а саме: анексування Автономної Республіки Крим Російською Федерацією. На позачерговому пленарному засіданні Верховної Ради АРК 17 березня 2014 року голова Комісії із проведення загальнокримського референдуму Михайло Малишев оголосив офіційні результати загальнокримського референдуму, що відбувся в Автономній Республіці Крим 16 березня 2014 року. Загальна кількість учасників загальнокримського референдуму, які взяли участь у голосуванні, склала 1 млн. 274 тис. 96 осіб (83,1 %). З них на підтримку питання «Ви за возз'єднання Криму з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації?» – 1 млн. 233 тис. 2 голоси (96,77 %), на підтримку питання «Ви за відновлення дії Конституції Республіки Крим 1992 року й за статус Криму як частини України?» – 31 тис. 997 голосів (2,51 %), кількість бюлетенів для голосування на загальнокримському референдумі, визнаних недійсними, склала 9 тис. 97 (0,72 %) [5].

18 березня 2014 року в Кремлі між Російською Федерацією і Республікою Крим було підписано договір про прийняття до Російської Федерації Республіки Крим і утворення у складі Російської Федерації нових суб'єктів. В договорі зазначено, що він ґрунтується на вільному й добровільному волевиявленні народів Криму та загальнокримському референдумі, проведеному в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі 16 березня 2014 року, у ході якого народи Криму прийняли рішення щодо возз'єднання з Росією на правах суб'єкта Російської Федерації [5].

У свою чергу, необхідно зазначити, що Автономна Республіка Крим порушила норми Конституції України, а саме ст. 73, в якій йдеться про те, що територіальні зміни в Україні повинні вирішуватися виключно Всеукраїнським референдумом. Також п. 20 ч. 1 ст. 92 Конституції України встановлено, що організація і порядок проведення виборів і референдумів визначаються виключно законами України. У ч. 2 ст. 72 Конституції України визначено: «Всеукраїнський референдум проголошується за народною ініціативою не менш як 3 млн. громадян України», а кількість населення АР Крим становить близько 1,5 млн. осіб [6]. Звідси ми можемо зробити висновок, що проведений референдум на території АР Крим був незаконним і не відповідав нормам чинної Конституції України. Питання про її від'єднання повинен був вирішувати кожен дієздатний українець, який досяг 18-річного віку.

У договорі про прийняття до Російської Федерації АР Крим визначено право народу даної території на самовизначення. Так, ст. 1 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права проголошено: «Всі народи мають

право на самовизначення. За силою цього права вони вільно встановлюють свій політичний статус і вільно забезпечують свій економічний, соціальний і культурний розвиток» [7]. Але, відповідно до норм міжнародного права, народи мають право на самовизначення лише один раз. При розпаді Радянського Союзу більшість радянських громадян повною мірою реалізували своє право на самовизначення. Це право у 1990–1991 роках здійснив російський, український, литовський, білоруський, казахський та інші народи пострадянського простору. Отже, прийнявши Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року, народ України скористався цим правом і схвалив його всенародним голосуванням.

У нашому випадку, новостворений самопроголошений Верховний Совет АР Крим позбавив український народ права взяти участь у вирішенні територіального питання і ухвалив незаконне рішення про відокремлення частини території України, чим порушив один з основних принципів міжнародного права – принцип самовизначення народу. Водночас цей вчинок дає нам повне право говорити про порушення принципів територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів України і вважати АР Крим окупованою територією. Роблячи замах на державний кордон, держава також чинить замах і на територіальну цілісність іншої держави. Тому дотримання принципу непорушності кордонів одночасно укріплюватиме і територіальну цілісність держав. Отже, тісний зв'язок між цими принципами дає можливість констатувати неправомірність дій новоствореного Верховного Совету АР Крим і Російської Федерації стосовно України. Міжнародним правом встановлено законні способи зміни території між державами шляхом цесії. Так, Л.Д. Тимченко визначає, що цесія – це право держави змінювати лінію кордону, обмінюватися певними ділянками території або передавати ділянку своєї території, як правило, на відшкодувальних засадах, іншій державі. Водночас усі ці операції повинні здійснюватися за взаємною згодою і на основі міжнародного права. При цьому недопустимі односторонні дії, тим більше із застосуванням сили чи погрози силою [8].

Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй 27 березня 2014 року на 68-й сесії, було прийнято Резолюцію про визнання територіальної цілісності України, в якій вона зазначає, що референдум, проведений в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі 16 березня 2014 року, не був санкціонований Україною, а тому: «закликає всі держави відмовитися і утримуватися від дій, спрямованих на часткове або повне порушення національної єдності і територіальної цілісності України, в тому числі будь-яких спроб змінити кордони України за допомогою погрози силою або її застосування або інших незаконних засобів. Водночас наполегливо закликає всі сторони негайно приступити до мирного врегулювання ситуації щодо України шляхом прямого політичного діалогу, проявляти стриманість, не вдаватися до односторонніх дій, які можуть підсилити напруженість, і повною мірою брати участь у міжнародних посередницьких зусиллях. Закликає всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані установи не визнавати будь-які зміни стату-

су Автономної Республіки Крим та міста Севастополя на основі вищезгаданого референдуму і утримуватися від будь-яких дій або кроків, які можна було б розтлумачити як визнання будь-якого такого зміненого статусу» [9].

Висновок. Еволюція вирішення міжнародних спорів щодо територіальних питань визначена в міжнародних договорах і угодах, які удосконалювали засоби мирного вирішення будь-яких міжнародних спорів і встановлювали юридичний обов'язок держав вирішувати суперечки мирним шляхом без застосування сили, погрози силою чи будь-яким іншим примусом. Для правомірного вирішення суперечностей щодо переходу території з-під юрисдикції однієї держави до іншої, а також її приналежності необхідно застосовувати засоби, встановлені міжнародним правом. Будь-які спроби захоплення території іншої держави не визнаються міжнародним правом як правомірні і застосовуються всіма цивілізованими державами. Отже, виходячи з вищезазначеного, приходимо до висновку, що Автономна Республіка Крим є невід'ємною частиною території України.

Бібліографічні посилання

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і статут Міжнародного Суду ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_010
2. *Пронюк Н.В.* Сучасне міжнародне право: навч. посібник / Н.В. Пронюк. – К., 2008.
3. Міжнародне право: Навч. посібник / за ред. М. В. Буроменського. – К., 2006.
4. «Case Concerning Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraine). Judgment». Міжнародний Суд. 2009-02-03. Архів оригіналу за 2013-06-23.
5. Державна Рада Республіки Крим [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.crimea.ua/ua/news/17_03_2014_3
6. Конституція України. – ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
8. Міжнародне право : підручник / Л.Д. Тимченко, В.П. Кононенко. – К., 2012.
9. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілісності України від 27 березня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Филянина Л. А., Гузема В. И. **Современные реалии международно-правовых способов решения международных территориальных споров.** Рассмотрены особенности международно-правового института правовых способов решения международных споров по обеспечению международного сотрудничества в территориальных вопросах.

Ключевые слова: *основные принципы международного права, территориальная целостность, международные споры.*

Filyanina L. A., Guzema V. I. **Current realities of international legal ways of solving international territorial disputes.** The state due to inherent only to its special political and legal phenomenon, such as sovereignty is the guarantor of the implementation of international law. Sovereignty is a legal quality that is inherent in any state since its inception and disappears when the state ceases to exist in the international arena. Each state in international law has the same legal autonomy and independence, that has basic rights and fundamental responsibilities as a participant in international relations. Violation of fundamental rights by the state threatens its existence, and violations of their basic duties it threatens the existence not only other countries, but also exposes the threat to international peace and security as a whole.

The list of international standards as fundamental rights and duties are not provided.

However, as this category we can consider the basic principles of international law enshrined in art. 2 of the Charter of the United Nations of 1945, Declaration on Principles of International Law concerning friendly relations and cooperation among states in accordance with the Charter of the United Nations of 1970 and the Final Act of the Conference on Security and Cooperation in Europe of 1975

Therefore more attention to the interest of the subject due to international problem solving territorial disputes not only scientists and lawyers but all politically developed people.

Keywords: *basic principles of international law, territorial integrity, international disputes.*

Надійшла до редакції 07.05.2015

Балабан С. М.

ад'юнкт

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 341.018

НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ЯК ДЖЕРЕЛА РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

Статтю присвячено характеристиці норм міжнародного права як одного з основних регуляторів правовідносин у сфері фізичної культури та спорту. З'ясовано їх значення та особливості серед інших джерел регулювання спортивних правовідносин. Визначено шляхи гармонізації національного спортивного законодавства відповідно до європейських та світових стандартів.

Ключові слова: *фізична культура, спорт, норми міжнародного права, правовідносини, джерела регулювання.*

Постановка проблеми. Важливим стратегічним ресурсом розвитку повноцінного і здорового суспільства та окремої людини, який не тільки залежить від соціальної системи, але й сам активно впливає на різні сфери суспільного життя – політику, економіку тощо, є фізична культура та спорт. Набуваючи динамічного характеру, фізкультурно-спортивна галузь поступово стає повноцінним соціальним інститутом, що активно впроваджується в систему освіти та виховання молодого покоління, використовується як засіб відпочинку та оздоровлення різних соціальних груп населення, реабілітації інвалідів, підвищення стресостійкості.

Попри всі позитиви, наявна система управління фізичною культурою та спортом України не відповідає нагальним викликам сучасності щодо розвитку спортивного руху, який нині гальмується відсутністю єдиної системної державної політики у цій сфері, недостатнім бюджетним фінансуванням та